

TĚŠÍNSKO

ročník 58 • 2015 • číslo 1

ČLÁNKY A STUDIE

- 3 **Zaniklý dřevěný kostel sv. Mikuláše v Šenově v historickém a kulturním kontextu**
David Pindur
- 27 **Obrazem k duši**
Těšínský řád sv. Jana z Boha a role malířských děl v jeho raně novověké působnosti
Veronika Chmelařová
- 39 **Viktor Rumpelmayer ve Slezsku**
Kapitola z dějin středoevropské architektury druhé poloviny 19. století
Pavel Šopák
- 47 **Dva příběhy z Muglinova (1905–1908)**
Dan Gawrecki
- 57 **Aleksander Ludwik Sułkowski**
IX. vlastník bílského fideikomisu
Grzegorz Madej

MATERIÁLY

- 73 **Instrukce pro tzv. vybrance z roku 1715**
Příspěvek k vojenským dějinám Těšínska
Martin Krůl – Jan Saheb

ROZMANITOSTI

- 89 Muzeum Těšínska v roce 2014 | Výroční zpráva | *Zbyšek Ondřeka*
- 100 Obnova větrných mlýnků na území Regionu Slezská brána | *Miroslav Lysek*
- 102 Za předním znalcem díla Petra Bezruče | Jiří Urbanec (1932–2014) | *Libor Martinek*
- 104 Vzpomínka na Vladimíra Knybla | *Eva Haltofová*
- 106 Skauti z Ivančeny | 70 let od popravy skautů z „Odboje slezských junáků“ v Těšíně | *Zbyšek Ondřeka*
- 107 Zajímavosti přírody Těšínska | „Naši“ obojživelníci | *Jiří Kupka*
- 109 Jazyk příhraničního mikrosvěta | Několik poznámek k nové publikaci | *Zbyšek Ondřeka*

Z NOVÉ LITERATURY (nejen) O TĚŠÍNSKU

- 121 Gojniczek, Wacław: Urzędy ksiązzące i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego (1477–1653)
- 123 Kaiser, Vladimír – Patráková, Helena: Obrazové album ze života ústeckého archiváře Franze Josefa Umlaufa
- 124 Drobik, Andrzej (red.): Rozmowy o Śląsku Cieszyńskim
- 125 Jesenský, Miloš a kol.: Zborník z medzinárodnej etnografickej konferencie. Etnografia Kysúc a Tešínska
- 126 Jesenský, Miloš (ed.): Zborník Kysuckého múzea, 16/2014

Muzeum Těšínska v roce 2014

Výroční zpráva

Zbyšek Ondřeka

Vážení čtenáři, každoročně se na stránkách našeho časopisu objevuje zkrácená verze výroční zprávy o činnosti muzea. V roce 2014 jsem tuto zprávu začínal úvodem o důvodech, které nás vedly k rozhodnutí přesídlit vedení a odborná pracoviště muzea do budovy v Masarykových sadech v Českém Těšíně a o záměru využít v budoucnu objekt na Hlavní třídě pouze k aktivitám určeným pro veřejnost – výstavám, přednáškám, soutěžím atd. Dnes můžeme konstatovat, že úpravy budovy v Masarykových sadech pro správu muzea se nám podařilo realizovat. Budova získala nová plastová okna, podlahy, příčky, dveře i výmalbu, byla vybavena novým osvětlením všech místností, rozvody elektřiny i internetovým připojením a počítačovou sítí. Prostory v přízemí určené pro depozitáře byly navíc vybaveny klimatizačními a bezpečnostními prvky, pojezdovými skříněmi pro ukládání sbírek a další technikou. Ještě na konci roku 2014 se nám podařilo do nového sídla přestěhovat několik tisíc sbírkových předmětů, zejména textilní muzejní sbírky, krojové součástky, těšínské stříbrné krojové šperky apod. V současné době probíhá oprava kanalizace, s níž jsme původně nepočítali. Předpokládáme, že bude ukončena do poloviny roku 2015 a po ní již bude následovat stěhování zaměstnanců. Budovu čeká ještě oprava fasády, střechy a podkroví, ale v zásadě je připravena sloužit novému účelu již dnes. Pro Muzeum Těšínska (dále jen MT) bylo získání vlastní správní budovy a její adaptace doslova nutností a zároveň historickým úspěchem, který na desetiletí ovlivní jeho činnost.

Co se týče historického sídla muzea – budovy na Hlavní třídě – připravujeme přepracování projektové dokumentace tak, aby

v budoucnu nic nebránilo realizaci záměru vytvořit zde důstojnou prezentaci vlastivědy Těšínského Slezska. Krajský úřad dojednává už několik let úpravu majetkoprávních vztahů a věrme, že se to v následujícím roce podaří a do budovy na Hlavní třídě se pak vrátíme co nejdříve. Pro vedení muzea i práci jednotlivých muzejníků je řada let existence v provizorních podmínkách a za neustálého stěhování lidí, kanceláří i sbírkových fondů nejen nepřijemná, ale v mnoha ohledech doslova frustrující. Situaci zlepši do značné míry přestěhování správy muzea do budovy v Masarykových sadech, ale dokud nebudeme mít vlastní výstavní objekt, k zásadní změně nedojde. Současnou situaci MT bychom bez nadsázky mohli přirovnat k situaci školy, po níž se chce, aby zajistila zajímavé vyučování, má k tomu sice řadu kvalifikovaných, pracovitých a obětavých učitelů, dokonce – na rozdíl od jiných škol – připravuje skvělé vlastní učebnice, pomůcky a metodické příručky, ale pro své žáky nemá často ani pořádné školní třídy, o lavicích ani nemluvě.

Jedním z kritérií pro porovnávání práce muzeí a jejich hodnocení je srovnání návštěvnosti. V roce 2014 MT navštívilo více než 31 000 lidí. Je to mnoho, nebo málo? Domnívám se, že s ohledem na podmínky, v jakých již několik let pracujeme, je to úctyhodné číslo. MT je totiž v tomto ohledu dlouhodobě v nevýhodě. Situaci nám neztěžuje jen absence důstojných moderních muzejních expozic a prostor pro práci s veřejností v Českém Těšíně, ale nemáme ve své správě ani žádný starobylý hrad, krásný zámek se zahradou či jiný obdobný objekt, jenž už sám o sobě láká k návštěvě a každoročně přitahuje tisíce lidí, aniž by bylo třeba vymýšlet pro

ně zvláštní programy a aktivity či připravovat zajímavé výstavy. Návštěvnost se bezpochyby o něco zvýší v roce 2016, po otevření nového vstupního objektu v Archeoparku v Chotěbuzi-Podoboře. I ten jsme však museli řadu let stavět doslova na zelené louce. Výstavba moderního vstupního objektu, jakési věže v korunách stromů, která umožní návštěvníkům vystoupat pohodlně do úrovně bývalého hradiska, byla po několika letech příprav a odkladů zahájena v závěru roku 2014. Zastupitelstvem kraje, jenž je v tomto případě investorem celé akce, byla schválena dotace na výstavbu ve výši 40 045 000 Kč. Generálním dodavatelem stavby je společnost NOSTA, s.r.o., se sídlem v Novém Jičíně. Původně měla být stavba dokončena a předána muzeu k užívání už na konci května 2015, termín byl však přesunut až na konec roku. Do provozu by tedy měla být pobočka uvedena na začátku roku 2016. Zastupitelstvo kraje přiznalo MT také menší účelovou dotaci ve výši 1 050 000 Kč na vybudování a vybavení muzejních expozic v novém vstupním objektu. Další náklady průběžně vyžaduje náročná údržba a opravy dřevěných replik slovanského hradiště, které jsou budovány s přihlédnutím

k dobovým technologickým postupům. První 2 000 000 Kč na opravu dřevěného mostu, vstupní brány a dalších dřevostaveb v areálu tzv. akropole byly sice muzeu přiznány ještě pro rok 2015, ale je zjevné, že v dalších letech bude nutné v rozpočtu kraje najít další prostředky.

Pro orientaci v uvedených číslech připomeňme, že účelově vázané investiční dotace nelze spojovat ani zaměňovat s příspěvkem zřizovatele na vlastní provoz muzea. Nemohou být použity na úhradu běžných provozních nákladů ani mezd zaměstnanců. A zde se již situace, bohužel, nejeví tak optimisticky, jako je tomu u dotací na výstavbu. Provozní náklady byly i v roce 2014 hrazeny především z příspěvku zřizovatele na provoz muzea, jenž byl však ve srovnání s rokem 2013 o téměř dva miliony korun nižší a činil v součtu jen 25 616 000 Kč. Vlastní výnosy organizace byly sice o něco vyšší než v roce 2013 (např. ze vstupného, z prodeje knih, zboží a služeb apod.) a dosáhly 1 022 000 Kč, celkové výnosy organizace byly přesto o téměř dva miliony korun nižší, než tomu bylo v roce 2013, a činily 27 163 000 Kč. Obdobně tomu odpovídaly celkové náklady na chod muzea, které byly v roce 2014 téměř o dva miliony

Do Českého Těšína se pomník zakladatele československého státu a prvního prezidenta republiky T. G. Masaryka (v popředí) vrátil v roce 2010 z iniciativy zaměstnanců Muzea Těšínska. Nedaleko pomníku – v budově bývalé učňovské, později hotelové školy – dnes najdeme i správní budovu muzea

korun nižší než v roce 2013 a dosáhly částky 27 126 000 Kč. Realizovat všechny naše hlavní plánované aktivity se nám podařilo jen za cenu poměrně razantních úspor výdajů, jež vedly k dosažení kladného výsledku hospodaření ve výši 37 000 Kč. Největší nákladovou položkou byly mzdové a sociální náklady v celkové výši 17 116 000 Kč, což představuje téměř dvě třetiny nákladů, takže na vlastní provoz toho nezbývá opravdu mnoho. Výdaje na nutné služby u všech 11 spravovaných objektů činily 3 783 000 Kč, odpisy dlouhodobého majetku 2 482 000 Kč, pořízení drobného dlouhodobého majetku (např. nových diskových polí a počítačů pro zaměstnance, nákup trezorových skříní do depozitářů a nové vybavení konzervačních dílen) přibližně 953 000 Kč, spotřeba energií 1 137 000 Kč, spotřeba materiálu 764 000 Kč a náklady na opravy a údržbu 448 000 Kč. Nejvýznamnější investicí byla realizace již zmíněných stavebních úprav nově získané budovy v Masarykových sadech (7 311 000 Kč), která se, jak pevně věříme, na dlouhou dobu stane stálým sídlem správy muzea. Další poměrně velkou investicí (693 000 Kč) byla změna systému vytápění Technického muzea v Petřvaldě, jež se dlouhodobě potýká s vlhkostí zdiva. Jako nový zdroj tepla byl instalován plně automatický plynový kondenzační dvouokruhový kotel, součástí změn bylo i zhotovení temperačních okruhů pro eliminaci vlhkosti zdí, zejména v suterénu a přízemí.

Organizace muzea

Zaměstnanci MT byli, obdobně jako v předchozích letech, rozděleni do dvou oddělení, která vedly náměstkyně ředitele muzea – oddělení provozně-ekonomické Marcela Dudová (útvary provozní a ekonomický, včetně pracovníka pověřeného evidencí realizace dotačních titulů a evidencí veřejných zakázek, celkem 14 zaměstnanců) a oddělení odborných muzejních činností Kateřina Stenclá (útvary komunikace s veřejností, odborných muzejních činností, péče o sbírkový fond a odborné muzejní knihovny, celkem 36 zaměstnanců); dva zaměstnanci – asistentka ředitele a personalistka – byli přímo podřízeni řediteli organizace. Kromě Českého Těšína, kde sídlí vedení, správa muzea a výstavní síň, pracovali zaměstnanci

V únoru 2014 navštívila delegace Muzea Těšínska sídlo Evropského parlamentu ve francouzském Strasburku (na snímku ředitel MT Zbyšek Ondřeja s poslankyní EP Irenou Flasarovou)

MT v několika pobočkách – v Chotěbuzi, Havířově, Horní Suché, Jablunkově, Karviné, Orlové a Petřvaldě. A samozřejmě na řadě dalších míst, zejména po celém českém Těšínsku, ale i za jeho historickými hranicemi a rovněž na území Polska a Slovenska.

Pro srovnání dodejme, že průměrný přepočtený stav zaměstnanců činil 53,89 osob. Na dočasném snížení počtu zaměstnanců oproti předchozímu roku se podepsalo omezení počtu průvodců po uzavření Archeoparku. S uzavřením této oblíbené pobočky je třeba počítat i pro rok 2015. Kromě průvodců, jež se do Archeoparku vrátí, ale navíc počítáme i s několika novými pracovníky, kteří zde najdou uplatnění. K 31. prosinci 2014 bylo v muzeu evidováno 53 zaměstnanců, z toho 23 osob s vysokoškolským, dvě s vyšším odborným, 24 s úplným středním a čtyři se středním vzděláním. Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců oproti roku 2013 mírně vzrostla, činila 18 989 Kč (číslo zahrnuje veškeré platy, příplatky, osobní ohodnocení i roční odměny všech zaměstnanců, včetně vedoucích). Zdaleka nedosahuje průměrné mzdy v ČR.

Výstavní činnost

V roce 2014 proběhlo ve výstavních sálcích MT 27 výstav, které navštívilo 24 953 osob, z toho 15 815 mládeže a 9 138 dospělých, neplatících návštěvníků bylo 17 555. Na snížení návštěvnosti se podepsalo zejména prakticky celoroční uzavření areálu Archeoparku a Technického muzea v Petřvaldě. Poměrně vysoký počet neplatících návštěvníků se pojí s rozhodnutím Moravskoslezského kraje umožňující v době školních prázdnin bezplatný vstup do krajských muzeí a galerií. Celkem tak v uplynulém roce do MT zavítalo 31 802 osob.

Na realizaci výstavní činnosti (stálé expozice i proměnné výstavy) MT vynaložilo částku 728 000 Kč přímých nákladů, z toho náklady na realizaci haptické výstavy představovaly 140 000 Kč.

Z výstavních aktivit si připomeňme alespoň některé. Kromě vlastních prostor využíváme i nabídky na prezentaci muzejních sbírek ve spolupráci s dalšími partnery. Příkladem spolupráce s obcemi a školami se stala výstava *Škola základ života – 230 let od zahájení vyučování v Bystřici* uspořádaná v Základní škole v Bystřici. V její historické budově byla instalována školní učebna z meziválečného období s dobovými lavicemi, mapami, pomůckami i figurínami učitele a jeho žáků. Výstava se setkala s mimořádným úspěchem a zájmem veřejnosti a s ohlasy v regionálním tisku. V roce 2014 probíhala rozsáhlá rekonstrukce objektu Technického muzea v Petřvaldě, od 1. dubna do 31. prosince 2014 byla proto i tato pobočka pro veřejnost zcela uzavřena. Novou podobu získala její expozice *Kouzelný svět tramvají a Tradice hornictví / Tradycje górnictwa*, po opravě byl opět zprovozněn funkční model tramvajového vozu, jenž brázdil region na trase Ostrava, Smetanovo náměstí – Hranečník – Petřvald – Karviná. Model tramvaje je velkým lákadlem pro malé i dospělé návštěvníky a hrouvou formou je tak vtahuje do dějin dopravy i rozvoje sídel v severní části Těšínska.

V roce 2014 jsme si připomněli i 70. výročí tragické události druhé světové války – popravu 36 občanů Životic a okolních obcí v roce 1944 nacisty. U této příležitosti byla zpracována nová koncepce expozice *Okupace a odboj na Těšínsku*, která je umístěna v Památníku

životické tragédie v Havířově-Životicích. Stálá expozice byla reinstalována, obohacena o řadu cenných materiálů a vybavena projekčními přístroji.

Pro handicapované návštěvníky muzea i ostatní zájemce byla za finančního přispění Moravskoslezského kraje uspořádána výstava *Naše Klára ve dne šije, v noci párá*, na níž mohli návštěvníci českotěšínské výstavní síně zhlédnout řadu textilních technik na ukázkách ručních prací z 19. a 20. století doplněné o šicí, vyšívací a pletací stroje, vzorníky a návody pro ruční práce. Interaktivní stanoviště nabídlo seznámení s textilními materiály a technikami.

Z realizovaných výstav, uvedených v přehledu níže, připomeňme ještě některé další. Nejnavštěvovanějším výstavním počinem uplynulého roku se stala výstava s názvem *Poutní místa na Těšínsku*, jejíž autoři návštěvníkům představili tradice tohoto fenoménu a jejich genezi v chronologickém záběru od 17. století až do současnosti. Byla připomenuta nejstarší poutní místa na Těšínsku – orlovský mariánský kostel spjatý s působením benediktinů, frýdecká bazilika a jiná, méně známá. S velmi kladným ohlasem se setkala i výstava *Myslivost*, jenž nabídla zájemcům exkurz do dějin myslivosti, představila jeho kulturu a tradice a seznámila tak nejširší veřejnost vůbec poprvé s touto tematikou.

Sbírkotvorná činnost

K 31. prosinci 2014 bylo v Centrální evidenci sbírek Ministerstva kultury ČR evidováno 206 476 kusů sbírkových předmětů ve správě MT. V uplynulém roce bylo získáno 733 kusů předmětů, z toho 318 knižních jednotek. Přesto se nám podařilo ušetřit, protože na jejich získání bylo vynaloženo jen 56 000 Kč (z toho na nákup sbírkových knih 8 000 Kč).

K mimořádně cenným novým sbírkovým předmětům patří stříbrný pás k těšínskému kroji z prvního desetiletí 19. století. Na sponě je identifikovatelný punc „F v kosočtverci“, který se užíval na stříbrném zboží z Těšína v letech 1806–1809. Pás o délce 90 cm a váze 936 g, složený ze 14 obdélníkových kazet a oválné spony, je naprostým unikátem. Na základní lisované kazetě je nýtkem ve tvaru hlavy andílka přichycen odlávaný štítek s květinovým motivem,

Stříbrný pás k těšínskému kroji z počátku 19. století obohatil sbírky Muzea Těšínska v uplynulém roce

jednotlivé kazety spojují pantíky překryté 14 sloupky s rostlinným dekorem, k dolní řadě reliéfních lístků jsou připojeny řetízky s pozlacenými „penízky“. Výjimečným sbírkovým přírůstkem je i osobní pozůstalost P. Víta Mojžíška (* 1893 Sedliště, † 1956 Praha). Jedná se o ucelený soubor dokumentů a předmětů, jež vypovídají o rodinných poměrech Víta Mojžíška, o politicko-společenských poměrech na Těšínsku v daném období či úrovni školství. Kromě osobních dokladů, rodných a křestních listů, dokumentů ke kněžskému svěcení, korespondence, fotografií a jiných jsme získali i jeho harmonium značky fy Carpenter Company Traffleborn z počátku 20. století, které tohoto vlastenecky smýšlejícího kněze doprovázelo celým životem. Sbíрка muzea se dále obohatila o fotografickou dokumentaci ze života rodiny těšínského občana Františka Uhla, jenž ve městě působil jako vrchní poštovní oficiál. Kolekce dokumentuje Těšín před i po roce 1920. Součástí sbírek je rovněž obchodní korespondence obchodníka s ocelí a železnými výrobky

Františka Hüttlera s Arciknížecí průmyslovou správou v Těšíně a Rakouskou důlní a hutní společností v Těšíně z let 1901–1907. Jedná se o poměrně rozsáhlý soubor zahrnující dobové faktury, dodací listy, potvrzení apod. Velkou váhu má i plakát z období československé mobilizace z podzimu 1938 dokreslující temné období našich dějin.

Výzkum, vědecké konference a projekty

S obdobnou intenzitou jako v uplynulých letech odborní pracovníci prezentovali své krátkodobé i dlouhodobé výzkumné záměry na vědeckých konferencích, sympoziích a odborných seminářích, které pořádaly tuzemské i zahraniční paměťové instituce. V rámci již několik let trvající spolupráce s přeshraničními partnery byly rovněž úspěšně realizovány projekty, jejichž hlavní náplní se stala prezentace poznatků z oborů kulturní a sociální antropologie, environmentální historie či popularizace

regionálního dějepisu. V září 2014 se v areálu skanzenu v obci Vychylovka uskutečnila konference s názvem *Etnografía Kysúc a Tešínska*. Setkání s mezinárodním zastoupením odborníků na danou problematiku uspořádalo Kysucké muzeum v Čadci ve spolupráci s MT jako jeden z dílčích výstupů mikroprojektu *Stáročia susedmi: spoločná história Kysúc a Tešínska* spolufinancovaného Evropskou unií. O měsíc později tytéž instituce spolu s Historickým ústavem Slovenské akademie věd sezvaly do Krásna nad Kysucou archeology, geografy, ekology, historiky a přírodovědce, aby na interdisciplinárním fóru přednesli své příspěvky zaměřené na široce pojaté téma vztahu, vlivu a vzájemného působení člověka na životní prostředí v minulosti. MT na něm zastupovala Jana Glombová, jež představila působení rozvoje silniční infrastruktury na regionální faunu českého Těšínska, Martin Krůl s referátem o raně novověkém systému opevnění Jablunkovského průsmyku a jeho podílu na utváření kulturní krajiny a Zbyšek Ondřeka, který se věnoval krajinným, sídelním a v konečném důsledku i územním změnám, k nimž došlo při výstavbě Košicko-bohumínské

Odebírání geologických vzorků pod budoucím stavenišťem nového vstupního objektu v Archeoparku Chotěbuzi-Podobore, foto Eva Teuerová

dráhy, jež dodnes významně ovlivňuje další vývoj krajiny Těšínska i severu Slovenska.

Dne 21. ledna uplynulého roku uběhlo právě 200 let od úmrtí známého těšínského polyhistora, pedagoga, bibliofila a zakladatele nejstaršího veřejného muzea v českých korunních zemích Leopolda Jana Šeršníka (1747–1814). K připomenutí nejen této osobnosti, ale i jeho současníků a následovníků zabývajících se dějepisectvím zorganizovala Katedra filologie a historie čenstochovské univerzity Jana Długosze a Centrum pro hospodářské a sociální dějiny Filozofické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě seminář *Historik na provincii v novověku*. Podíl ředitele těšínských komorních statků Matthiase Kasperlika na poznání dějin Těšínska jakožto modelový příklad úředníka, který svůj volný čas soustředil na studium archivního materiálu, prezentoval Radim Jež. Naopak další z historiků MT David Pindur přiblížil přítomným práce frýdeckého faráře a generálního vikáře Josefa Karla Schippa, jež byl autorem jedné z nejstarších historicko-statistických příruček o Rakouském Slezsku a jiných spisů zaměřených zejména na církevní vývoj regionu.

Již tradičně prezentovala výsledky svého výzkumu na čtvrtém ročníku oborového semináře *Po stopách zdraví a nemoci člověka a zvířat*, jež se uskutečnil v září 2014 v Technickém muzeu v Brně, historička Ilona Pavelková. V referátu se zaměřila na vývoj lázeňství v Komorní Lhotce. Tatáž instituce uspořádala na konci října konferenci tematicky svázanou s historií průmyslu a techniky na Moravě a ve Slezsku. Těšínskou Prochaskovu tiskárnu, největší a nejmodernější podnik svého druhu v tehdejší monarchii honosící se navíc od roku 1883 označením císařsko-královská dvorní tiskárna, posluchačům přiblížila historička Pavlína Badurová. Odborní pracovníci se rovněž účastnili oborových sekcí komisí Asociace muzeí a galerií České republiky a dalších obdobných akcí.

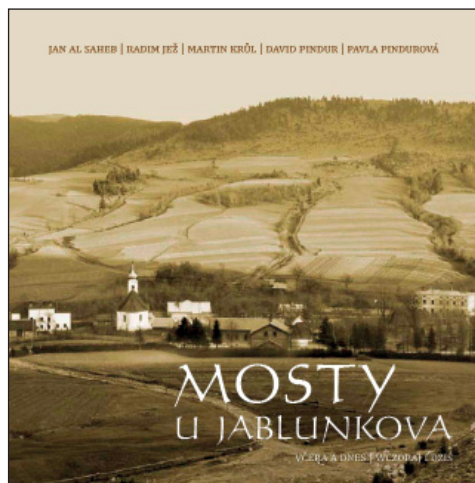
MT jakožto pověřené archeologické pracoviště provedlo v uplynulém roce celkem 27 záchranných archeologických výzkumů uskutečněných formou odborného dohledu. V zásadě se jednalo o akce menšího rozsahu (stavby rodinných domů či úpravy veřejných prostranství), avšak nebyla nouze ani o velké

projekty typu rekonstrukce plynovodních a vodovodních potrubí. Dohledy byly prováděny v obcích a městech celého Těšínska – v Albrechticích, Bohumíně, Českém Těšíně, Dolní Lutyni, Havířově, Horní Suché, Karviné, Mostech u Jablunkova, Orlové, Petřvaldě, Stonavě a v Třinci. Ve většině případů nedošlo k narušení archeologických situací. Jednou z akcí velkého rozsahu, která byla započata v roce 2014, je stavba silnice I/11 Nebory – Bystřice. Tento projekt je součástí definitivního řešení propojovací rychlostní silnice R48 se Slovenskou republikou po silnici I/68 a I/11 v úseku Třanovice – Mosty u Jablunkova. Většina této stavby prochází lokalitami bez archeologických nálezů. Záchraný archeologický výzkum pokračoval i v roce 2014 v Třinci, kde se v části Karpentná nachází drobné středověké opevnění. Nutnost zásahu odborného pracovníka vyvstala také v případě připravované obnovy kulturní památky Velké Šance v Mostech u Jablunkova. Při záchraném archeologickém výzkumu na jmenovaných lokalitách a na řadě dalších míst bylo zajištěno několik movitých artefaktů. Jednalo se především o železné předměty (spojovací materiál) a fragmenty keramiky pocházející z období raného novověku.

Mimo jiné byla v roce 2014 realizována již 36. sezóna systematického archeologického výzkumu na hradisku v Chotěbuzi-Podobore tradičně konaného ve spolupráci MT s Archeologickým ústavem AV ČR v Brně. V jeho průběhu byla odkryta jedna sonda v západní části akropole, jenž byla záměrně vytyčena na místě určeném pro stavbu nového objektu, který bude součástí stávající repliky slovanského hradiska. Archeologický výzkum zde zachytil osídlení ve všech fázích jeho existence. Nalezeno bylo několik stovek keramických fragmentů, kovové předměty a předměty z pazourku a kamene.

Ediční a publikační činnost

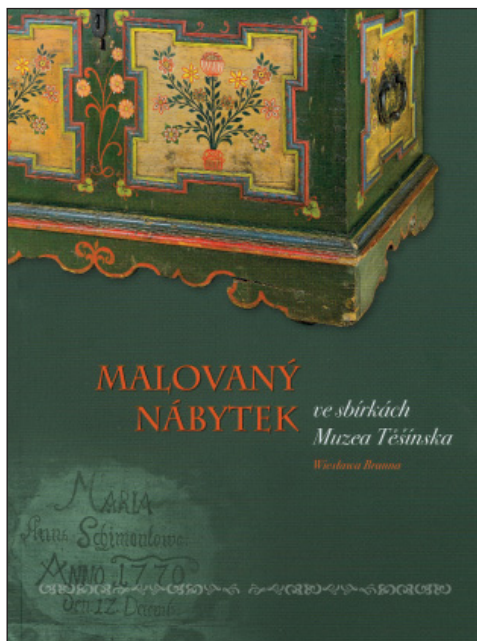
Vydáváním publikací a časopisu *Těšínsko* se MT snaží dlouhodobě a cíleně zprostředkovávat poznatky nashromážděné během výzkumu svých odborných pracovníků odborné i široké veřejnosti. V uplynulém roce tak navázalo na bohatou produkci z předchozích let vydáním

hned několika titulů. Pro GOTIC (Gorolské turistické informační centrum) v Mostech u Jablunkova historikové – Jan Al Saheb, Radim Jež, Martin Krůl, David Pindur a Pavla Pindurová – připravili publikaci s názvem *Mosty u Jablunkova včera a dnes / Mosty koło Jablunkowa wczoraj i dziś*, která přináší na bezmála 300 stranách nástin dějin této slezské obce od počátku jejího osídlení v polovině 16. století až po dnešek. Text, současně přeložený do polštiny, je členěn do šesti kapitol, v nichž se autoři věnují politicko-správnímu vývoji, hospodářským poměrům, osídlení, významu Jablunkovského průsmyku – brány do Slezska strážené po staletí důmyslným vojenským opevněním –, dále náboženským poměrům, školství a spolkovému životu. Součástí knihy je řada jak černobílých, tak i barevných map, plánů, nákrešů a fotografií opatřených zevrubnými popisky. Nechybí ani přehledy fojtů, starostů a duchovních správců mostecké farnosti či soupisy použitých zdrojů a rejstříky.

V rámci projektu finančně podpořeného z prostředků Ministerstva kultury ČR byl vydán katalog malovaného nábytku nacházejícího se ve sbírkách MT. Jelikož je Těšínsko jediným regionem v rámci České republiky, kde se tradice malování lidového nábytku uchovala až do 30. let 20. století, věnovala se a dosud věnuje naše instituce jeho systematické dokumentaci náležitou pozornost. MT tak pečuje o cennou kolekci, která má jedinečné zastoupení bezmála v celé republice. Formou katalogového přehledu s bohatou ikonografií se ji rozhodla představit

etnografka Wiesława Branná. Brožovaná publikace přináší základní informace o 125 malovaných truhlách, jež obvykle tvořily základní součást svatební výbavy a sloužily k uchování svátečních oděvů, a dalších typech nábytku (skříně, truhly na cennosti, police, kolébky aj.) s určením provenience, datací a stručným popisem.

Kromě publikačního výstupu z výše uvedené mezinárodní etnografické konference pořádané Kysuckým muzeem v Čadci a MT v podobě sborníku přednesených referátů bylo součástí mikroprojektu rovněž vydání dvou popularizačních brožur. První připravil Zbyšek Ondřejka. Jejím cílem je ve zkratce seznámit široký okruh čtenářů s bohatou historií Těšínska. Druhou napsala archeoložka Eva Teuerová a zaměřila se v ní na přiblížení výsledku archeologických výzkumů ve spádové oblasti MT a na představení nejstarších dějin Těšínska vůbec.

Dalším počinem, realizovaným v uplynulém roce, bylo vydání faksimile mapy Těšínského knížectví, která pochází z doby kolem roku 1730 a jejímž autorem byl těšínský učitel původem z Uher Jonáš Nigrini. První podrobná mapa knížectví však byla záhy po vytištění na příkaz vrchnosti zkonfiskována

a zničena, a proto se do dnešních dnů dochovalo jen několik kusů. Zájemci o poznání Těšínska a sběratelé tak mají možnost prostřednictvím věrné reprodukce seznámit se s tímto zajímavým dílem. Vlastní reprodukce kartografického díla byla doplněna textovou částí s informacemi o začlenění Těšínska do českého státu. Mapa je přílohou ke knize *Těšínsko známé i neznámé*, kterou MT vydalo v roce 2012. Autorem publikace i komentářů k mapě Jonáše Nigriniho je Zbyšek Ondřejka.

Odborní pracovníci MT se podíleli i na přípravě dalších publikací. Můžeme zmínit např. dlouholetý projekt *Slezsko: paměť – identita – region* realizovaný Slezským zemským muzeem, v rámci něhož byl vydán obsáhlý katalog *Země a její pán*, či monografie zevrubně mapující dějiny Frýdku-Místku a Malenovic, resp. brožuru o kostele Prozřetelnosti Boží v Šenově. Historičky a historikové přispěli svými studii rovněž do kolektivních monografií *Valašsko – historie a kultura* a *Zdraví a nemoci v dějinách člověka a zvířat* a spolu s přírodovědkyněmi také řadou článků publikovaných na stránkách oborových periodik (např. *Historica – Revue pro historii a příbuzné vědy*, *Práce a studie Muzea Beskyd*) a zejména pak mateřského časopisu *Těšínsko*. Jeho uplynulý ročník, na němž se podílelo celkem 25 autorů z tuzemských i zahraničních vědeckých pracovišť a pamětových institucí, přinesl opět spoustu nosných informací a zajímavého i poučného čtení a zůstává tak „výkladní skříní“ poznatků o minulosti a současnosti nejjihnějšího cípu Slezska v jeho historických hranicích často s přesahy do okolních oblastí.

Muzejní knihovna Silesia

Knihovna slouží jako základní zdroj literatury a informací (nejen) o Těšínském Slezsku jak odborným zaměstnancům muzea, tak i badatelům z řad veřejnosti. Součástí knihovních sbírek jsou samozřejmě i sbírkové fondy vzácných tisků. V roce 2014 úzce spolupracovala s Moravskoslezskou vědeckou knihovnou v Ostravě při realizaci knižního veletrhu v Ostravě, navýšila také počet knihoven zasílajících publikace výměnou. V druhé polovině roku 2014 byl do provozu uveden online katalog knihovny zahrnující katalogizační záznamy

knih, periodik, souborů periodik i článků z periodik *Těšínsko*, *Zprávy Okresního muzea v Českém Těšíně*, *Studie o Těšínsku a Těšínský muzejní sborník / Cieszyńskie Studia Muzealne*. Prostřednictvím internetu je tak možné nahlédnout do záznamů přibližně třetiny sbírek knihovny. Doplnování online katalogu probíhá průběžně formou retrospektivní katalogizace, za rok 2014 bylo zpracováno 3 895 svazků.

Knihovní fond se v roce 2014 rozšířil o 605 titulů, z toho bylo 318 zařazeno do sbírkového a 287 do odborného fondu, přičemž převážná část přírůstků byla získána formou sběru a výměnou s jinými institucemi. V loňském roce poskytla knihovna své služby 482krát. Zaregistrováno bylo celkem 1 072 výpůjček. K 31. prosinci 2014 obsahoval elektronický katalog muzejní knihovny 15 489 titulů a celkový rozsah fondu dosáhl 30 437 evidovaných jednotek.

Komunikace s veřejností

Ke všem uvedeným expozicím a výstavám byly připraveny doprovodné programy, akce, soutěže a interaktivní koutky, které podporují vzdělávání a zároveň pomáhají rozvíjet a obohacovat osobnost dětských i dospělých návštěvníků. Snažili jsme se o další prohloubení spolupráce s mateřskými a základními školami a také jednotlivými učiteli, jež kustomi navštěvovali často osobně, zvali je na akce, zasílali jim propagační materiály a pozvánky v elektronické podobě. Dětem byly připravovány programy a akce tzv. na míru, aby vhodně doplňovaly výuku. Některé byly přichystány na přání pedagogů a ve spolupráci s nimi, naši odborní pracovníci přednášeli ve výstavních sálech i ve školách na témata zaměřená na historii, etnografii nebo biologii (např. *Rezidenční sídla těšínských Piastovců*, *Těšínsko za vlády Habsburků*, *Obyčeje jarní rovnodennosti*, *Žena a móda v období první republiky 1918–1938*, *První světová válka*, *O stromech a jejich osudech*, *Slezsko v dějinách zemí Koruny české*, *Bioindikace* atd.). MT nabídlo zejména školám, ale i veřejnosti projektové dny, dílny, besedy či komentované prohlídky. V loňském roce bylo připraveno ve všech výstavních sálech MT 165 doprovodných akcí, z nichž celá řada byla pro velký zájem veřejnosti několikrát opakována

(*Řemeslné dílny*, projekt *Naše město*, *Těšínská muzejní noc*, *Šijeme s Klárou*, *Těšínská truhla – Obrázky z Těšína*, *Vánoce v muzeu*, *Den řemesel*, *Zpívání na dřevěnce*, *Medový den*, *Devatero řemesel* ad.). Mezi nejúspěšnější doprovodné akce v roce 2014 patřil projekt *Lidové zvyky Těšínského Slezska* uspořádaný v karvinské výstavní síni (s návštěvou 1 599 osob), *Den Země* (Orlová, 599 osob), *Lidová umělecká řemesla* (Musaion, 395 osob), beseda o těšínském nářečí *Jak se mluví po našymu* (Technické muzeum Petřvald, 162 osob), *Těšínská muzejní noc* (Český Těšín, 306 osob) a rovněž výtvarná soutěž pro děti *Jablunkovský džbánek* zaměřená na téma probíhající výstavy *Léčivé rostliny a jejich dvojníci* (Jablunkov, 131 osob). Jednotlivé pobočky dlouhodobě spolupracují s řemeslníky, folkloristy, pedagogy, lektory, cestovateli či zájemci o historii a spolu s nimi připravují nejrůznější akce – např. *Archeologické výzkumy na Zámecké hoře*, *O spisovatelích na Těšínsku*, *Cestou osudu a náhody*, *Zlatá bula Karla IV.*, *Parazitismus jako životní strategie*, *Očkování – historie a vývoj*, *Podnebí se mění, včera, dnes i zítra*, *Kriminální práce a postupy české policie při odhalování trestné činnosti* a řadu dalších. Nejnavštěvovanější přednáškou se stala prezentace opavského archiváře Zdeňka Kravara s názvem *Příběhy z církevních matrik*, na niž byly posluchačům osvětleny postupy při tvorbě rodinných genealogických přehledů. Řada uvedených aktivit byla zorganizována v rámci činnosti Klubu Muzea Těšínska (dále jen KMT), který si stále udržuje svou popularitu – k 31. prosinci 2014 čítal klub 125 aktivních členů, pro něž bylo uspořádáno 26 přednášek. Jako zpestření jsme pro jeho členy připravili i dvě zahraniční exkurze – do polskotěšínského pivovaru a do kláštera milosrdných bratří tamtéž. Prostory KMT navštívilo v uplynulém roce 7 951 osob, jednalo se nejen o návštěvníky klubových přednášek a výstav, ale i o zájemce o koupi map a průvodců či o poskytnutí informací o regionu.

Součástí práce útvaru komunikace s veřejností je i propagace Těšínska jako takového, MT a jeho činnosti. Pozvánky a tiskové zprávy k akcím a výstavám, prezentace publikací aj. byly zveřejněny na webových stránkách muzea, na Facebooku, v regionálních denících

a týdenících, na letáčích a v programovém zpravodaji MT, na informačních serverech zabývajících se kulturou a cestovním ruchem. Poměrně často bylo muzeum prezentováno v Českém rozhlasu, regionální televize natáčely reportáže z výstav či akcí. Média věnovala pozornost téměř každé naší avizované akci, snad nejvíce výstavě *Stopa – Vyřeš zločin!* pořádané v havířovské výstavní síni, pietnímu aktu k 70. výročí životické tragédie, zahájení dostavby Archeoparku v Chotěbuzi-Podoboře a Těšínské muzejní noci. Připravili jsme 29 tiskových zpráv, na jejichž základě bylo zveřejněno 284 tištěných článků a elektronických, rozhlasových či televizních reportáží o činnosti MT. Dále jsme navrhli, zpracovali a vydali 14 barevných oboustranných letáků k novým výstavám, novoročenku 2015, leták ke stálé expozici v Kotulově dřevěnce v Havířově a vytvořili šest vydání dvouměsíční skládačky s programovou nabídkou MT doplněné kalendářem a nabídkou publikací MT, kterou v nákladu 600 kusů distribuujeme po celém českém Těšínsku. Samozřejmostí je průběžná aktualizace obsahu internetové stránky, na níž za rok 2014 přibýlo 42 aktualit. Podíleli jsme se na vzniku podkladů pro propagační materiály

vydávané MSK, Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, AMG, Českým svazem muzeí v přírodě aj.

Shrneme-li závěrem činnost MT v roce 2014, musíme konstatovat, že byla nadprůměrná i přesto, že nás dlouhodobě trápí absence výstavních prostor i prostor pro práci s dětmi, mládeží a veřejností. Vědecká rada MT na svém výročním zasedání zhodnotila činnost ve srovnání s ostatními muzei působícími v Moravskoslezském kraji jako nadstandardní, a to nejen výstavními počiny a sbírkovou činností, ale i popularizační prostřednictvím nejrozličnějších přednášek a akcí. Rada konstatovala, že co do vědeckého výzkumu, publikačních a edičních výstupů MT daleko převyšuje činnost srovnatelných muzeí v kraji a v posledních letech postupně získává charakter řádné vědecké instituce.

Zahájení sezony v Kotulově dřevěnce, 1. května 2014, foto Michaela Gawlasová

Výstavní činnost Muzea Těšínska v roce 2014

VS v Českém Těšíně

Stálá expozice:	Obrázky z minulosti Těšínského Slezska	
Výstavy:	Panenky v krojích	10. 9. 2013 – 17. 1. 2014
	Silesia Picta	6. 2. 2014 – 16. 5. 2014
	Naše Klára ve dne šije, v noci párá	29. 5. 2014 – 31. 12. 2014

VS v Karviné

Stálá expozice:	Střípky z dějin Karviné	
Výstavy:	Povražení s Pokušitelem	22. 8. 2013 – 12. 1. 2014
	Nožírství (damascénská ocel)	30. 1. 2014 – 30. 4. 2014
	Myslivost	15. 5. 2014 – 31. 8. 2014
	Šaty dělaj pračlověka	16. 9. 2014 – 18. 1. 2015

VS Musaion v Havířově

Stálá expozice:	Než se město zrodilo	
Výstavy:	Vánoční příběh	14. 11. 2013 – 31. 1. 2014
	Stopa – Vyřeš zločin!	20. 2. 2014 – 31. 5. 2014
	Poutní místa na Těšínsku	12. 6. 2014 – 9. 11. 2014
	Tajemství světa animovaného filmu	20. 11. 2014 – 29. 3. 2015

Památník životické tragédie v Havířově-Životících

Stálá expozice:	Okupace a odboj na Těšínsku	
Výstavy:	Lidice, Návraty lidických dětí, Návrat lidických žen	16. 4. 2013 – 20. 6. 2014
	A jméno obce bylo vymazáno, Tragédie v Ležákách, Lety – Život za plotem	6. 8. 2014 – 31. 12. 2014

Technické muzeum v Petřvaldě

Stálá expozice:	Kouzelný svět tramvají	
	Tradice hornictví	
Výstavy:	Pozor, křehké!	13. 6. 2013 – 28. 3. 2014

Od 1. 4. 2014 do 31. 12. 2014 byl objekt z důvodu rekonstrukce uzavřen.

VS v Orlové

Stálá expozice:	Orlová – minulost i současnost	
Výstavy:	Zvířata a jejich děti	3. 9. 2013 – 1. 2. 2014
	Kapličky a boží muka	25. 2. 2014 – 27. 6. 2014
	Dřevo ve světě našich předků	18. 9. 2014 – 24. 5. 2015

VS v Jablunkově

Stálá expozice:	Z minulosti Jablunkova a okolí	
Výstavy:	Poklady moří a oceánů	12. 12. 2013 – 15. 2. 2014
	Hrníčky naší babičky	4. 3. 2014 – 7. 9. 2014
	Léčivé rostliny a jejich dvojníci	25. 9. 2014 – 1. 2. 2015

CONTENTS

Volume 58 • 2015 • Number 1

ARTICLES & STUDIES

- 3 **Defunct wooden Church of St. Nicholas in Šenov within the Context of Culture and History**
David Pindur
- 27 **Through the Painting towards the Soul**
The Těšín Order of St. John of God and the Use of Paintings in its Activities in the Early Modern Era
Veronika Chmelařová
- 39 **Viktor Rumpelmayer in Silesia**
A Chapter from the History of Central European Architecture in the Second Half of the 19th Century
Pavel Šopák
- 47 **Two Muglinov Stories (1905–1908)**
Dan Gawrecki
- 57 **Count Aleksander Ludwik Sułkowski**
9th Owner of the Bielsko Fiduciary
Grzegorz Madej

MATERIALS

- 73 **Instructions for Border Guard conscripts from 1715**
A Study in the Military History of Těšín Silesia
Martin Krůl – Jan Saheb

VARIOUS

- 89 The Museum of Těšín Silesia in 2014 | Annual Report | *Zbyšek Ondřeka*
- 100 Renovation of Windmills in the Silesian Gate Region | *Miroslav Lysek*
- 102 Visit to the Prominent Expert of Petr Bezruč's Works | Jiří Urbanec (1932–2014) | *Libor Martinek*
- 104 Memory of Vladimír Knybl | *Eva Haltořová*
- 106 Scouts from Ivančena | 70 Years from the Execution of Scouts from "The Resistance Movement of Silesian Boy Scouts" in Těšín | *Zbyšek Ondřeka*
- 107 Attractions of Nature in Těšín Silesia | Our Amphibians | *Jiří Kupka*
- 109 Language of the Border Microworld | A Few Remarks to a New Publication | *Zbyšek Ondřeka*

FROM THE NEW LITERATURE ABOUT (not only) TĚŠÍN SILESIA

- 121 Gojniczek, Waclaw: Urzędy książęce i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego (1477–1653)
- 123 Kaiser, Vladimír – Patráková, Helena: Obrazové album ze života ústeckého archiváře Franze Josefa Umlaufa
- 124 Drobik, Andrzej (red.): Rozmowy o Śląsku Cieszyńskim
- 125 Jesenský, Miloš a kol.: Zborník z medzinárodnej etnografickej konferencie. Etnografia Kysúc a Tešínska
- 126 Jesenský, Miloš (ed.): Zborník Kysuckého múzea, 16/2014

REDAKČNÍ RADA

PhDr. Karel Bogar
prof. PhDr. Mečislav Borák, CSc.
prof. PhDr. Dan Gawrecki, CSc.
doc. PhDr. Blažena Gracová, CSc.
doc. PhDr. Dušan Janák, Ph.D.
prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc.
PhDr. Jaromír Kalus
prof. PhDr. Irena Korbelařová, Dr.
doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc.
PhDr. Karel Müller
doc. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.
Mgr. Jiřina Veselská

REDAKCE

Odpovědný redaktor: PaedDr. Zbyšek Ondřeka
Výkonný redaktor: prof. PhDr. Rudolf Žáček, Dr.
Tajemník redakce: PhDr. Radim Jež
Redaktor: PhDr. David Pindur, Ph.D.
Jazyková editace: Mgr. Lenka Ježová Bichlerová
Překlad resumé do anglického jazyka: Mgr. Lenka Mandryszová
Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s. r. o., Ostrava
Odevzdáno do tisku: 15. 6. 2015
Vyšlo: 7. 7. 2015
Tisk: Printo, spol. s r. o., Ostrava

ADRESA REDAKCE

Muzeum Těšínska, p. o., Hlavní tř. 115/15, 737 01 Český Těšín
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223
e-mail: radim.jez@muzeumct.cz

Články v tomto periodiku jsou recenzovány nezávislými recenzenty.

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí. Za obsahy článků zodpovídají autoři.
Při úpravě rukopisu je nutno řídit se pravidly zveřejněnými na adrese: http://www.muzeumct.cz/pokyny_pro_autory/.

Časopis lze zakoupit v pobočkách Muzea Těšínska: ve Výtavní síni v Českém Těšíně, ve Výtavní síni Musaion v Havířově, v Památníku životické tragédie v Havířově-Žitovicích, v Kotulově dřevěnce v Havířově-Bludovicích, ve Výtavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově, ve Výtavní síni Muzea Těšínska v Karviné-Fryštátě, ve Výtavní síni Muzea Těšínska v Orlové-Lutyni, v Technickém muzeu v Petřvaldě a dalších partnerských institucích.

Rozšiřuje vydavatel. Předplatné nebo jednotlivá čísla si lze objednat na výše uvedené adrese či tel. č. 558 761 224.

Vychází dvakrát ročně, cena jednoho výtisku je 100 Kč, celoroční předplatné činí 200 Kč + poštovné.
Členové Klubu Muzea Těšínska získávají časopis v rámci ročního předplatného 250 Kč.

Na obálce: Puška těšínska – detail kolečkového zámku s vnějším napínacím perem,
kolem poloviny 17. století, Muzeum Těšínska

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě

č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992.

Vydává Muzeum Těšínska, příspěvková organizace zřizovaná Moravskoslezským krajem.

ISSN 0139-7605